

Tweede college prof. dr. Jan Van der Veken op de
leerstoel theologie van de charismatische vernieuwing aan de VU te Amsterdam
14 februari 2001

De door Jan Van der Veken gemaakte en uitgedeelde tekst, aangevuld vanuit aantekeningen tijdens het college door Kees Slijkerman, gecorrigeerd door Van der Veken.

De zes documenten van Mechelen

1. (1974) Theological and pastoral orientations on the Catholic Charismatic Renewal, in het Nederlands uitgegeven onder de titel *Katolieke charismatische vernieuwing*, uitg. Gottmer Nijmegen, 1976.
2. (1978) Charismatische vernieuwing en oecumene
3. (1979) over charismatische vernieuwing en dienst aan de mensen
4. (1982) over charismatische vernieuwing en verlossing van het kwade
5. (1983) *Culte du moi et foi chrétienne*
6. (1986) *De rust in de Geest: een omstrede fenomeen*.

Deze documenten (behalve nr.5) worden, samen met het boek *Een nieuw pinksteren?* van kardinaal Suenens, in 2001 opnieuw uitgegeven in het Engels, Frans en Nederlands, onder de titel: *De Heilige Geest, levensadem van de Kerk*. Zie [StuCom-document 0238](#).

Over de drie "lagen" van de Charismatische Vernieuwing: Zie Document 2, pag. 36.

1. Klassieke Pinksterkerken ("Pentecotisme") sinds 1900 (ontstaan in Topeka en LA).
2. Vernieuwingsbewegingen in de "mainline protestant churches" (Duitsland, Slosz Craheim; Engeland, Fountain Trust; V. St. Houston, Church of the Redeemer), in de jaren vijftig-zestig.
3. 1967 Ontstaan van de Katholieke Charismatische Vernieuwing, in Pittsburg (Duquesne), South Bend, Ann Arbor.

De drie "stromen" geven eigen accenten aan wat kan heten "een nieuw Pinksteren", en hebben een eigen inbreng op gebied van ervaring en theologie. "Catholic" en "Pentecostal" werden lange tijd gezien als elkaar uitsluitend. Het ontstaan en de bloei van de Katholieke Charismatische Vernieuwing (KCV) die duidelijk de invloed ondergaat heeft van de klassieke Pinksterkerken en van de zgn. "Free Churches" kan gezien worden als "a case of the weak confusing the stronger" (Fr. Sullivan). [Kees: de sterkere (rkk) neemt iets aan van de zwakkere.]

In de Documenten van Mechelen zullen we het uiteraard hebben over de eigen inbreng van de R.K. Kerk in de Vernieuwing.

Enkele aandachtspunten:

Wat is de Charismatische Vernieuwing.?

Volgens Karl Rahner is de Vernieuwing een "konkrete Ausprägung christlichen Lebens", en niet "die einzige und ideale Form christlichen Existenz". Het gaat dus om een eigen stijl, of om wat men kan noemen: een spiritualiteitsbeweging.

In de KCV zal dus de nadruk liggen op het doopsel (op de initiatie-sacramenten), en zal het probleem van de verhouding tussen de initiatiesacramenten en de "doop in de Geest" bijzondere aandacht krijgen.

Feiten en interpretatie van feiten.

Een onderscheid moet gemaakt worden tussen bepaalde fenomenen (ervaringen) en de duidingen van die fenomenen of ervaringen. Dit probleem rijst trouwens evenzeer in verband met wat we lezen in het Nieuwe Testament. Een duiding (Deutung) is in ieder geval nodig. De "wetenschap van het verstaan" noemt men *hermeneutiek*. Ook Paulus wijst op de noodzaak van het verstaan: "Het is dus zaak te bidden met mijn geest maar ook met mijn verstand" (1 Cor 14,15). De wijsgerige traditie spreekt van "intellectus fidei". Vandaar de nadruk in de katholieke charismatische vernieuwing van de noodzakelijkheid van een "theologische ruggengraat" (theological backing). Van in het begin werd erop gewezen dat de KCV de fundamentalistische exegese (woord voor woord inspiratie zonder menselijke bemiddeling) en de theologie die de ronde deed in sommige charismatische groepen niet

onkritisch mocht overnemen. Vandaar het belang van het onderscheid tussen "feiten" (bvb. Het spreken in talen) en de "interpretatie van de feiten" (onderscheid glossolalie, xenolalie, teken van inspiratie van de Geest en/of psychologische vrij wording enz.).

Belang van de overwinning van het extrinsicisme. Onder "extrinsicisme" verstaan we dat het "goddelijke" en het "menselijke" worden gezien als volledig buiten elkaar liggend. Vandaar dat men geneigd zal zijn te stellen dat een fenomeen (bvb. Profetie) ofwel van goddelijke, ofwel van menselijke oorsprong is. De werking van de H. Geest wordt dan "punktformig" ["op dit punt grijpt de Geest in"] gedacht (K. Rahner): hier, in deze geestesuiting grijpt de H. Geest in. Zo'n zienswijze onderstelt ten onrechte een "direkter Draht zum Himmel" (Rahner) ("The Lord told me"). Yves Congar kritiseert een "théologie de l'immédiateté". H. Mühlén spreekt van "unbemittelte Unmittelbarkeit". De KCV zal bijgevolg nogal wat nadruk leggen op de menselijke bemiddeling, daarbij refererend naar Hand. 5,32: "Hiervan zijn wij getuigen, wij en de H. Geest die God geeft aan allen die Hem gehoorzamen". Hand. 15, 38 : "Het heeft de H. Geest en ons behaagd...".

De remedie tegen deze "onbemiddelde onmiddellijkheid" of tegen dit "extrinsicisme" is o.i. een *incarnatorisch godsgeloof*.

De katholieke traditie wijst erop dat de genade de natuur niet uitsluit maar onderstelt: *Gratia supponit, non destruit naturam*. De genade onderstelt en heelt de natuur, maar vernietigt de natuur niet. Men kan niet gedoopt worden indien men niet geboren is. Hetzelfde geldt voor Jezus. Een goede christologie is dus van belang. Jezus is niet ofwel God, ofwel mens, en evenmin een combinatie van God en mens (de uitdrukking Godmens is wat misleidend). Jezus is God-mensgeworden, God verschijnend in menselijkheid, Gods Woord en Gods Zoon: de volledige uitdrukking in menselijkheid van wie God is. Zoals God in Jezus verschijnt in menselijkheid, zo verschijnt de H. Geest in menselijke begaafdheden die a.h.w. "gedoopt" worden, d.i. doordrongen door goddelijke werkzaamheid. Jezus zegt: zalig degene die zich aan mij (d.i. in mijn menselijkheid) niet ergert. Hetzelfde kunnen we toepassen op de geestesfenomenen: zalig degene die er zich niet over ergert dat ze zo "menselijk" zijn. Het menselijk karakter van wat in enthousiaste ("God vervulde") ervaringen wordt beleefd sluit de werking van de H. Geest niet uit.

Een eerste groot voordeel van zo'n visie is dat zij ons helpt de H. Schrift te lezen als "Gods Woord in mensenwoorden". Wat in de Bijbel staat is niet: ofwel een alleen maar menselijk woord, en evenmin een Woord dat op onbemiddelde wijze ons zou zijn meegedeeld "van buiten uit". De H. Schrift moet gezien worden als "geïnspireerd": menselijke woorden (gedachteschema's, interpretaties van gebeurtenissen) worden van binnen uit vervuld van H. Geest. Ze worden Gods manier om ons iets mee te delen over onszelf, over Zijn plan met de mensen en over Hemzelf. Een evenwichtige interpretatie van de Schriften is dus van groot belang om wat er gezegd wordt over de geestesgaven, over de vruchten van de Geest en meer algemeen over de manier waarop mensen vervuld zijn geworden van Gods heilige Geest goed te begrijpen. Zalig degene die zich daaraan niet ergert.

Het voordeel van deze positie is dat wij Gods Geest op velerlei wijze aan het werk kunnen zien, ook daar waar die aanwezigheid niet expliciet wordt gedeut. Dit standpunt wordt ook door de gereformeerde kerken gedeeld waar het gaat over de Charismatische Vernieuwing: de werking van de H. Geest mag niet beperkt worden tot bepaalde spiritualiteitgroepen. En ook in andere gebeurtenissen dan waarvan het N.T. getuigt kunnen we Gods Geest "op velerlei wijze" aan het werk zien. Zo kunnen bijv. de passies en cantaten van Bach voor onze tijdgenoten ook een weg zijn om de "geestelijke" betekenis van Jezus en zijn passie te leren zien.

De macht van de genade is geen van buitenaf komende toegevoegde dimensie. Er is eerder sprake van een verheffing of geestelijke bezieling van menselijke mogelijkheden (die trouwens zelf reeds iets tonen over de mens als beeld van God).

Ook elders dan in de N.T. context zijn enthousiasme-fenomenen aanwezig. Het kan en mag ons dus niet storen dat zij ook op psychologisch vlak worden bestudeerd. Gebed kan bijv. ook in niet-christelijke vormen voorkomen. Het is geen heilvolle weg te stellen dat deze vormen van gebed slechts ijdele menselijke pogingen zijn. Eerder is het zo dat de H. Geest ons onvermogen ter hulp komt en ons schamel menselijk pogen verheft en doordringt van zijn Geest.

Documenten van Mechelen

In de verschillende Documenten van Mechelen komen bepaalde aspecten van een theologie van de Vernieuwing (van de Charismatische Vernieuwingsbewegingen) aan bod, telkens in een specifiek katholieke context. Andere benaderingen en andere accenten zijn dus mogelijk. Toch is het mij opgevallen dat de richtlijnen die uitgaan van de verschillende kerkgenootschappen opmerkelijk gelijklopend zijn. Meestal getuigen die officiële standpunten van wat men zou kunnen noemen: kritische welwillendheid.

In het **eerste document** *Theological and Pastoral Orientations on the Charismatic Renewal* komen eigenlijk alle thema's aan bod, maar op beknopte wijze.

In het **tweede document** *Ecumenism and Charismatic Renewal: Theological and pastoral orientations* komen heel delicate kwesties aan bod. Wat verstaan wij onder de Kerk? In welke mate is ze één, heilig, katholiek, apostolisch? Vooral gaat de aandacht naar de verhouding tussen het lid-zijn van een charismatische gebedsgroep of gemeenschap en het behoren tot een bepaalde kerkgemeenschap. Duidelijk wordt gesteld dat de Charismatische Vernieuwingsbewegingen zich niet mogen zien als een nieuwe, geestvervulde "superkerk" die los zou staan van om het even welke denominatie ("superdenominationalism"). Toch wordt het enorme oecumenische potentieel van de Vernieuwing erkend. Ze is trouwens van in het begin oecumenisch geweest.

Het **derde document**, opgesteld door Kard. Suenens en Dom Helder Camara is gewijd aan *Charismatic Renewal and Social Action: A Dialogue*, is interessant, omdat hier de verhouding tussen Kerk en wereld uitdrukkelijk aan bod komt. De Charismatische Vernieuwing wordt nogal eens voorgesteld als wereldvreemd en louter belust op geestelijke ervaringen. Dit kan in bepaalde uitingsvormen wel zo lijken, maar de geest van de Vernieuwing is tegelijk een oproep om zich te bekeren naar de inwendige mens en om dit ook te laten blijken door onze inzet voor het Rijk van gerechtigheid en vrede; *Gaudium et Spes* (Het beroemde Schema 13 over Kerk en Wereld van het Tweede Vaticaans Concilie) spreekt over de "aardse en hemelse stad, die elkaar doordringen, wat enkel zichtbaar is voor het geloof" (GS40 §3).

Het **vierde document** is gewijd aan de interpretatie van het exorcisme in de KCV en probeert de praktijk ervan in goede banen te leiden. In dit document valt het verschil van benadering op tussen de V. St. en het meer nuchtere Europa.

Het **zesde document**, *Le repos dans l'esprit: un phénomène controversé* (vertaling in voorbereiding) gaat in op een praktijk die misschien ten onrechte een te grote plaats gekregen heeft in sommige groepen van de Vernieuwing. Vooral een correcte interpretatie van dit fenomeen (dat ook optreedt in gezingsdiensten buiten de context van de Vernieuwing) is van belang. Het kan een rol hebben op weg naar genezing.

Tot zover de tekst die Van der Veken uitdeelde aan het begin van het 2e college.

Aanvulling uit aantekeningen tijdens het college door Kees Slijkerman.

De Nederlandse Hervormde synode gaf in 1960 reeds een boekje uit *De kerk en de pinkstergroepen*, waarin de verschillende pinkstergroepen beschreven worden. Jan kan zich 100% vinden in de beoordeling van deze schrijvers. Het is hem opgevallen dat de hervormde, gereformeerde en rooms-katholieke vrijwel dezelfde beoordeling van de pinksterbeweging maken.

Vraag: Zijn de pinksterkerken de enige authentieke uitdrukking van christen-zijn, zoals ze lijken te beweren?

Als bewijs voor het verlost en vervuld zijn zagen ze het spreken in tongen. Voor de rkk is de zichtbare geestesdoop niet een noodzakelijke voorwaarde tot christen-zijn. Maar de pinkstergelovigen hebben wel een beetje gelijk: het moet ergens aan te zien zijn dat je christen bent.

Je kunt het zo interpreteren: de main-line kerken zijn wel verstaand maar zijn niet opgehouden kerk te zijn. Ze hebben wel vernieuwing nodig.

Een aspect van die vernieuwing is de *vrijwording*: als je niet kunt bidden en zingen met je handen omhoog, als je daar te geremd voor bent, dan zou je het juist moeten doen. Dan zou het goed zijn om die remmingen te overwinnen. Maar als je het wél kunt, dan móet je het niet meer doen.

Het gaat ook om een eigen stijl van geloven. Sommige vormen van spiritualiteit zijn eer rationeel. Om een vernieuwing te bewerken is een bepaalde eenzijdigheid wel een tijd lang nodig om iets in beweging te brengen. De Pinksterkerken zijn eenzijdig en hebben te weinig correctie. Maar in de main-line kerken is eerder teveel voorzichtigheid in verband met de Geestesgaven.

Het sacrament van het vormsel is een geritualiseerde doop in de Geest.

De vraag van Paulus: "Hebben jullie de heilige Geest ontvangen?" vooronderstelt dat je kunt weten of je wel of niet de Geest hebt ontvangen.

Volgens Steve Clarke is de doop in de Geest niet noodzakelijk een doorbraak. Soms is het een geleidelijk proces. Van der Veken vindt het wel "normaal" als het niet ongemerkt gebeurt en dat je het kunt dateren (een bepaald moment, of een dag, of een bepaalde periode met duidelijk verschil tussen er vóór en er ná), zoals Pascal zijn "nacht van vuur" beschreef als een ervaring van vuur, vreugde, tranen en de ontdekking: "God is *mijn* God".

De katholieke charismatische vernieuwing stelt de vraag: wat is de relatie met het doopsel met water en de doop met de Geest? Die twee zijn één geheel terwijl de ervaringscomponent ervan wel de doorbraak of vrijwording van de Geest genoemd wordt.

Wat God doet en wat mensen doen staat niet los van elkaar. Er is maar één door God bezielde werkelijkheid.

Als een profeet spreekt is het niet óf God óf de mens die spreekt. De vraag is: in welke mate is dat spreken van de profeet Geestvervuld?

Doet of geeft God nooit iets nieuws, iets wat er tevoren niet was, iets on-middelijks? Jan ziet dit alleen bij het scheppingsgebeuren (God sprak/schiep en het was er.) en bij de herschepping tot kind-van-God door de onbemiddelde inwerking van Gods Geest.

We dienen ons mens-zijn steeds meer door Gods Geest te laten doordringen.

Hoe is te verstaan dat in andere religies ook fenomenen zijn als gebed, tongentaal, vasten, rituelen, e.d.? Jan: het psychologisch en religieus vocabulaire van de mens is beperkt en wordt in alle religies gebruikt. Maar de theologische invulling en betekenis verschilt.

15-3-2001

1e college: 0061 op www.stucom.nl

3e college: 0063 op www.stucom.nl

Dit is document 0062 op www.stucom.nl